

З. В. Залібовська-Ільніцька,
кандидат педагогічних наук
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)
zoyazalibovskaya@mail.ru

МОБІЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У ВНЗ: ФАКТОРИ АКТИВІЗАЦІЇ

У статті представлено фактори активізації мобільності майбутніх соціальних педагогів у ВНЗ. Розглянуто наукові підходи щодо тлумачення поняття "мобільність". Зосереджено увагу на видах мобільності (освітню, інформаційну, інтелектуальну, професійну, кваліфікаційну, трудову, комунікативну, адаптаційну, пристосовницьку, ситуаційну, соціальну, територіальну, академічну, наукову) майбутніх соціальних педагогів у ВНЗ. Описано безпосередній вплив факторів активізації мобільності майбутніх соціальних педагогів на позитивне емоційне сприйняття студентами майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: мобільність, майбутній соціальний педагог, фактори активізації мобільності майбутнього соціального педагога.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Зміни тенденцій у розвитку освіти в Україні, спричинені динамікою і закономірностями суспільства, сприяють зростанню вимог до навчання майбутніх спеціалістів. Підготовка людей високої освіченості і моралі, кваліфікованих спеціалістів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння та впровадження науково-містких та інформаційних технологій, мобільності та конкурентоспроможності на ринку праці, є вагомим складовою системи вищої освіти. Вища освіта забезпечує фундаментальну, наукову, професійну та практичну підготовку, здобуття громадянами освітньо-кваліфікаційного рівня відповідно до їх покликань, інтересів і здібностей, удосконалення наукової і професійної підготовки, перепідготовки та підвищення їх кваліфікації [1: 12-13].

В освітньо-кваліфікаційних характеристиках у структурі підготовки майбутніх педагогів виокремлено чотири функціонально пов'язаних аспекти: мотиваційний (система мотивів), когнітивний (система знань), операційний (система умінь і навичок) та особистісний (система особистісних якостей) [2].

На основі сказаного вище можна стверджувати, що підготовка майбутніх соціальних педагогів передбачає піднесення теоретичного рівня знань студентів, удосконалення практично-методичних умінь, розвиток самостійності, інтересу до творчої педагогічної діяльності, свідомого корегування мобільності власних індивідуально-психологічних можливостей для досягнення мети.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові підходи щодо питання мобільності та її видів стали предметом дослідження соціологів: П. Сорокіна, О. Білик, Б. Барбера, П. Блау та ін. Різні аспекти української трудової міграції (територіальної мобільності) висвітлені у працях О. Малинівської, С. Пирожкова, О. Хомра та ін. Структури професійної та академічної мобільності розглядаються науковцями: О. Симончук, С. Хаджиряєвою, Г. Щокіним та ін. Психологічні аспекти мобільності розкрито в працях Ф. Гайсина, Н. Марадяна, Ф. Фаїзова та ін.

Метою статті є визначення факторів активізації мобільності майбутніх соціальних педагогів у ВНЗ. На основі мети, опишемо завдання: вивчення наукових досліджень щодо формування мобільності майбутніх соціальних педагогів; виділення особливостей формування мобільності майбутніх соціальних педагогів у ВНЗ; опис факторів мобільності майбутніх соціальних педагогів у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні відбувається переосмислення науковцями сутності мобільності. Комплексний аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що зміст поняття "мобільність" розглядається неоднозначно: як здатність до діяльності взагалі; готовність до довільного управління власною поведінкою і руховими діями; готовність до змін стереотипів, основу якої становить адаптація та ін.

Зазначимо, що поняття "мобільність", "мобільний" у Великому тлумачному словнику сучасної української мови В. Бусела визначено таким чином: здатний до швидкого пересування; рухливий; здатний швидко орієнтуватися в ситуації, знаходити потрібні форми діяльності [3: 682].

О. Білик розглянуто термін "мобільність" як найбільш загальної характеристики готовності індивіда до якісних змін у житті. Цим самим науковцем зазначено, що мобільність входить в систему людського капіталу, який приносить зручності не лише пов'язані із матеріальними цінностями, а й підвищує соціальну самооцінку особистості. Зауважимо, що О. Білик описано види мобільності (освітню, інформаційну, інтелектуальну, професійну, кваліфікаційну, трудову, комунікативну, адаптаційну, пристосовницьку, ситуаційну, соціальну, територіальну, академічну, наукову [4: 9].

А. Артюшенком розтлумачено "особистісну мобільність" як здатність людини в результаті глибокого усвідомлення мети, аналізу зовнішніх умов та імовірності її досягнення приймати оптимальні рішення про спосіб дії, створювати у внутрішньому плані програму дій, свідомо мобілізувати індивідуально-психологічні можливості для досягнення мети, корегувати їх у контексті специфіки дії колективних

суб'єктів, здійснювати самооцінку, самокорекцію по ходу виконання дії і проводити самоаналіз результатів діяльності загалом [5: 4].

І. Шпекторенком "інтелектуальну мобільність" описано як важливу характеристику інтелекту, психологічним організмом котрої є гнучкість мислення. Відповідно науковцем зауважено, що професійна мобільність не може існувати поза професією, професійною компетентністю, горизонтально-вертикальним рухом кадрів. [6: 4].

Л. Хорунжою пояснено один із видів мобільності у контексті формування інтелектуальної мобільності старшокласників [7: 4].

Отже, на основі аналізу нами розглянуто *мобільність* як здатність особистості ("майбутнього соціального педагога", студента ВНЗ за напрямом підготовки: 6.010106 Соціальна педагогіка) засвоювати нові знання, відновлювати і вдосконалювати наявні знання; усвідомлювати інформаційні потоки; аналізувати, оцінювати та використовувати досвід для вирішення соціальних завдань, професійного вдосконалення, встановлювати контакти з різними людьми у різноманітних життєвих ситуаціях; сприймати швидко і органічно нові умови життєдіяльності, реагувати адекватно і об'єктивно на зміни навколишнього середовища, приймати швидко рішення, відповідати вимогам нової діяльності, приймати інший соціальний статус; змінювати умови свого звичного середовища.

Рушійною силою мобільності майбутніх соціальних педагогів є різні фактори. Для прозорого усвідомлення понять "умова", "фактор", "причина", "явище" прослідкуємо їх тлумачення. Умови – це необхідні обставини, які уможливають здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяють чомусь [3: 1506]. Фактор – умова, рушійна сила будь-якого процесу, явища; чинник [3: 1526]. Причина – підстава, привід для яких-небудь дій, вчинків [3:1140]. Явище – будь-який вияв змін, реакцій, перетворень, що відбуваються в навколишньому природному і соціальному середовищі [3: 1645]. Зазначимо, що науковці пропонують розглядати поняття "фактори" не як всі об'єктивні умови, а лише як їх частину. Коли показати ці поняття наочно, то умови – це загальна множина, а фактори – їхня підмножина.

Враховуючи думки науковців, виділимо такі фактори активізації мобільності: об'єктивні, суб'єктивні, специфічні. Деталізуємо їх вплив на мобільність майбутніх соціальних педагогів у ВНЗ.

Об'єктивні фактори активізації мобільності майбутніх соціальних педагогів у ВНЗ зумовлені особливостями навчально-виховного середовища закладу, умовами навчальної діяльності. На досягнення відповідного рівня мобільності майбутніх соціальних педагогів під час навчання у ВНЗ впливає як теоретична, так і практична підготовка відповідно навчальним і робочим програмам напряму підготовки: 6.010106 Соціальна педагогіка.

Теоретична підготовка є:

- психологічною, яка здійснюється під час вивчення дисциплін "Загальна психологія", "Вікова і педагогічна психологія", "Соціальна психологія" та ін.;
- педагогічною – у процесі вивчення курсів "Вступ до спеціальності", "Соціальна педагогіка", "Дисципліни спеціалізації" та ін.

Практична підготовка майбутніх соціальних педагогів включає виконання завдань з соціально-педагогічної практики, написання наукових робіт, публікації статей та ін.

Самостійна робота є невід'ємною складовою вивчення навчальних дисциплін. Вона здійснюється за такими напрямками: підготовка теоретичних питань до семінарських занять; виконання практичних завдань до лабораторних занять; конспектування першоджерел; підготовка рефератів; виконання індивідуальних (професійно-орієнтованих) завдань; підготовка до підсумкових модульних робіт; підготовка до екзаменів або заліків.

Суб'єктивними факторами формування мобільності майбутніх соціальних педагогів є їх особистісні риси (потреби, інтереси, ціннісні орієнтації тощо), що зумовлюють рішення індивіда про позитивні зміни у навчанні, власному розвитку як готовність до змін стереотипів.

Потреби – це умови, які змушують до чогось, спричиняють щось; необхідність у чомусь; потрібність; необхідність або бажання робити щось, діяти певним чином; потрібність; те, без чого не можна обійтись; вимоги, які необхідно задовольнити; умови, необхідні для когось, чогось [3: 1090]. Інтереси – це увага до когось, чого-небудь, зацікавлення кимсь, чимось; цікавість, захоплення; те, що найбільше цікавить когось, що ставить зміст чийось думок і турбот; прагнення, потреба; те, що йде на користь кому-, чому-небудь; з метою, заради чого-небудь; діло, справа; користь, вигода, прибуток [3: 501].

Ціннісні орієнтири – це ставлення людини до фактів, явищ навколишньої дійсності з огляду на їх важливість, значимість; ставлення людини до матеріальних і духовних цінностей; система її установок, переконань, переваг, що виражаються в її поведінці.

Специфічні фактори мобільності майбутніх соціальних педагогів характерні тільки для фахівців даної галузі. Вона виражається у готовності працювати в майбутньому у дитячих будинках, соціальних притулках для неповнолітніх, реабілітаційних центрах, приймальниках-розподільниках для дітей та підлітків та ін. Майбутньому соціальному педагогу необхідно бути комунікабельним, контактним посередником між клієнтом і його оточенням, іншими суб'єктами соціальної роботи, разом визначати

шляхи розв'язання проблеми, спонукати до дії, ініціативи, творчості, враховуючи можливості особистості, поважати її гідність та унікальність; уміти слухати клієнта, проявляти витримку, делікатність, тактовність, виконувати роль порадики, будувати взаємини на основі діалогу "рівний з рівним"; проводити роботу в рамках своєї компетенції; нести персональну відповідальність за якість своєї роботи; захищати і підсилювати достоїнство професії, удосконалювати професійні знання, майстерність, рівень кваліфікації; не повчати, не наказувати, не використовувати професійні відносини в особистих цілях, не піддаватися впливам і натискам, що призводять до негативних наслідків; сприяти розвитку благополуччя суспільства шляхом: розширення особистих можливостей людей, приділяючи особливу увагу людям з обмеженими функціональними можливостями; активної боротьби проти несправедливості щодо різних верств населення стосовно їх національних, політичних і релігійних переконань; створення умов для розвитку культур національних меншин; ініціатив, спрямованих на зміни законодавства з метою покращання соціальних умов життя.

Фактори активізації мобільності майбутніх соціальних педагогів сприяють позитивному емоційному сприйняттю студентами майбутньої професійної діяльності.

Наприклад, у студентів 4 курсу напряму підготовки: 6.010106 Соціальна педагогіка можна простежити вплив факторів активізації мобільності: зміна соціальної позиції майбутніх соціальних педагогів; підготовка до нового соціального статусу; прихильність професійним, етичним нормам та ін.

Висновки. Отже, мобільність зумовлюється виключно соціальними факторами. Мається на увазі розширення можливостей здобути вищу освіту, зростання обсягів соціальних гарантій та пільг, що надаються суспільством і державою з метою вирівнювання шансів на досягнення економічного і соціального успіху, а також утвердження домінуючої структури цінностей і мотивації досягнень.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку пов'язані з поглибленим аналізом методів діагностики мобільності майбутніх соціальних педагогів у ВНЗ та обґрунтуванням результатів досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Вища освіта України і Болонський процес : [навч. посіб.] / [Степко М. Ф., Болюбаш Я. Я., Шинкарук В. Д. та ін. ; за ред. В. Г. Кременя]. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
2. Дубасенюк О. А. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності : [монографія] / [Дубасенюк О. А., Семенюк Т. В., Антонова О. Є.]. – Житомир : Житомир. держ. ун-т., 2003. – 191 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. – Ірпін' : ВТФ "Перун", 2004. – 1440 с.
4. Білик О. М. Мобільність в системі людського капіталу : методика оцінювання та напрями активізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 08.00.07 "Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика" / О. М. Білик ; Держ. вищий навч. заклад "Київ. нац. економ. ун-т ім. В. Гетьмана". – Київ, 2009. – 20 с.
5. Артюшенко А. О. Формування в учнів загальноосвітньої школи особистісної мобільності в процесі фізичного виховання : [монографія] / А. О. Артюшенко. – Черкаси, 2011. – 394 с.
6. Шпекторенко І. Професійна компетентність у структурі професійної мобільності державного службовця / І. Шпекторенко // Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президенті України. – 2008. – № 2 – С. 40–49.
7. Хорунжа Л. А. Формування інтелектуальної мобільності старшокласників у навчальному процесі загальноосвітньої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 "Теорія навчання" / Л. А. Хорунжа ; Харківський нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2009. – 22 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Vyscha osvita Ukrayiny i Bolons'kyu protses [Higher Education and Bologna Process] : [navch. posib.] / [Stepko M. F., Bolyubash Ya. Ya., Shynkaruk V. D. ta in. ; za red. V. G. Kremenya]. – Ternopil' : Navchal'na knyga – Bogdan, 2004. – 384 s.
2. Dubasenyuk O. A. Profesiynna pidgotovka maybutniogo vchytelya do pedagogichnoyi diyal'nosti [The Future Teacher's Professional Preparation to the Pedagogical Work] : [monografiya] / [Dubasenyuk O. A., Semenyuk T. V., Antonova O. E.]. – Zhytomyr : Zhytomyr. derzh. un-t., 2003. – 191 s.
3. Velykyu tлумачnyy slovnyk suchasnoyi ukraiyins'koyi movy [Big Explanatory Dictionary of Modern Ukrainian Language] / [uklad. i golov. red. V. T. Busel]. – K. – Irpin' : VTF "Perun", 2004. – 1440 s.
4. Bilyk O. M. Mobil'nist' v systemi lyuds'kogo kapitalu : metodyka otsinyuvannya ta napryamy aktyvizatsii [Mobility in the System of the Human Potential : Methodology of Evaluation and Directions of Activization] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenya kand. ped. nauk : spets. 08.00.07 "Demografiya, ekonomika pratsi, sotsial'na ekonomika i polityka" / O. M. Bilyk ; Derzh. vyshchyy navch. zaklad "Kyiv. nats. ekonom. un-t im. V. Get'mana". – Kyiv, 2009. – 20 s.
5. Artyushenko A. O. Formuvannya v uchniv zagal'noosvitniyoi shkoly osobystisnoyi mobil'nosti v protsesi fizychnogo vykhovannya [Secondary School Pupils' Personal Mobility Formation in the Process of PT Education] : [monografiya] / A. O. Artyushenko. – Cherkasy, 2011. – 394 s.
6. Shpektorenko I. Profesiynna kompetentnist' u strukturi profesiynoyi mobil'nosti derzhavnogo sluzhbovtysya [Professional Competence in the Structure of the Public Officer's Professional Mobility] / I. Shpektorenko // Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noyi akademii derzhavnogo upravlinnya pry Pryzedentovi Ukrayiny [The Collection of

Scientific Works of National Academy for Public Administration under the President of Ukraine]. – 2008. – № 2 – S. 40–49.

7. Khorunzha L. A. Formuvannya intelektual'noyi mobil'nosti starshoklasnykiv u navchal'nomu protsesi zagal'noosvitnioyi shkoly [Senior Pupils' Intellectual Mobility Formation in the Educational Process in the Comprehensive School] : avtoref. dys. na здобuttia nauk. stupenya kand. ped. nauk : spets. 13.00.09 "Teoriya navchannya" / L. A. Khorunzha ; Kharkivs'kyu nats. ped. un-t im. G. S. Skovorody. – Kharkiv, 2009. – 22 s.

Матеріал надійшов до редакції 23.01. 2015 р.

Залибовская-Ильницкая З. В. Мобильность будущих социальных педагогов в ВУЗ: факторы активизации.

В статье представлены факторы активизации мобильности будущих социальных педагогов в ВУЗ. Рассмотрены научные подходы касательно толкования понятия "мобильность". Внимание сосредоточено на видах мобильности (образовательную, информационную, интеллектуальную, профессиональную, квалификационную, трудовую, коммуникативную, адаптационную, приспособленческую, ситуативную, социальную, территориальную, академическую, научную) будущих социальных педагогов в ВУЗ. Описано непосредственное влияние факторов активизации мобильности будущих социальных педагогов на позитивное эмоциональное восприятие студентами будущей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: *мобильность, будущий социальный педагог, факторы активизации мобильности будущего социального педагога.*

Zalibovs'ka-Il'nyts'ka Z. V. Future Social Teachers' Mobility in Higher Educational Establishments: Factors of Activization.

The article presents factors, activating future social teachers' mobility in higher educational establishments. Scientific approaches concerning the explanation of the notion "mobility" are considered. The attention is drawn on types of future social teacher's mobility (educational, informative, intellectual, professional, qualificational, labour, communicative, adaptative, time-serving, situative, social, territorial, academic, scientific) in higher educational establishments. The direct influence of factors, activating future social teachers' mobility on the positive emotional perception of future professional activity by students is described.

Key words: *mobility, future social teacher, factors, activating future social teacher's mobility.*